

Nr 251.

Av herr **Gränebo m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken m. m.

Allmänna synpunkter.

Målsättningen.

Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75 med förslag till riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken få vi anföra följande.

Jordbruket är av utomordentlig betydelse för vårt lands näringsliv, och det innebär icke någon överdrift att anse det vara den främsta av alla näringsgrenar. Jordbruket med binärningar utgör den enda eller huvudsakligaste inkomstkällan för ungefär en tredjedel av landets befolkning. Jordbruket hävdar nu likaväl som tidigare sin plats som landets modernärning.

Under senare tid har en stark ökning av jordbruksproduktionen skett. Den har möjliggjorts av en rad olika faktorer såsom ett intensivt växtförädlings- och avelsarbete, omfattande jordförbättringsåtgärder, ökad mekanisering, ökad användning av konstgödsel samt framför allt ökad kunnighet och ett intensivt och uthålligt arbete av jordbrukarna själva.

Trots denna utveckling har jordbruket haft och har alltjämt betydande svårigheter att kämpa emot. Inkomststandarden för jordbrukets befolkning är i genomsnitt lägre än för andra folkgrupper, och främst med anledning härav har en betydande utflyttning från jordbruket till andra arbetsområden ägt rum. Läget är nu sådant, att jordbruket trots den rationalisering som ständigt fortgått har svårt att fylla sitt behov av arbetskraft. Dessa svårigheter komma att öka i den mån avflyttningen fortsätter.

Jordbrukets ekonomiska och andra problem äro därför värda den allra största uppmärksamhet. För att de skola kunna lösas på ett tillfredsställande sätt måste en planmässig jordbrukspolitik på lång sikt föras. Förändringar i jordbrukets struktur och i jordbruksproduktionens inriktning ske nämligen i regel långsamt och äro förenade med stora kostnader. Härtill kommer att den ställning man intar till jordbruksproduktionens utveckling samt till jordbrukets roll i näringslivet även måste komma att påverka den allmänna ekonomiska och sociala utvecklingen.

När det gäller att uppställa ett mål för jordbrukspolitiken är det nödvändigt att taga hänsyn till olika faktorer. Man är nödsakad att företaga en avvägning mellan olika synpunkter för att kunna uppställa en målsättning som i rimlig grad tillgodoser olika väsentliga främst ekonomiska och sociala intressen.

Ur rent ekonomisk synpunkt måste det i och för sig anses önskvärt, att den allmänna ekonomiska politiken utformas så, att arbetskraften och övriga produktionsfaktorer kunna utnyttjas på det mest ändamålsenliga sätt. Detta önskemål gäller givetvis jordbruksnäringen likaväl som andra näringsgrenar. En annan synpunkt är beredskapssynpunkten. Krigsårens erfarenheter ha lärt oss, att det är nödvändigt att vårt land upprätthåller en jordbruksproduktion, som är så stor, att den i en tid av krig eller avspärrning från andra länder kan tillgodose behovet av livsmedel. Bland övriga synpunkter, som måste särskilt uppmärksammas, må nämnas befolkningspolitiska, kommunalpolitiska och sociala synpunkter samt sambandet mellan jordbruket och landsbygdens näringsliv i övrigt.

Ingen av dessa synpunkter kan emellertid renodlas. Om man drar ut konsekvenserna av den nationalekonomiska synpunkten skulle man komma till den slutsatsen, att det är önskvärt att en i jordbruket sysselsatt arbetare övergår till exportindustrien, om han där kan frambringa produkter, vilka med hänsyn till exportpriserna på dessa produkter och gällande importpriser på jordbruksprodukterna ha ett högre värde än de produkter han kunnat frambringa, om han stannat kvar i jordbruket. Liknande resonemang kunna anföras för överförande av arbetskraft till den för inhemsk konsumtion arbetande industrien.

Denna renodling av den nationalekonomiska synpunkten står sig dock icke inför verkligheten, ty det är i regel ytterst svårt att bedöma vad som ur ekonomisk synpunkt är det ändamålsenligaste för samhället i dess helhet. Om man gör det tankeexperimentet att ett antal småbrukarfamiljer skulle överföras till industrien, är det inte säkert, att man därigenom skulle uppnå en högre nationalekonomisk effekt av en dylik omflyttning.

Man kan inte enbart jämföra arbetskraftens effektivitet inom jordbruket och andra näringar, dit arbetskraften skulle flyttas. Man måste också taga hänsyn till de kostnader, som uppstå i tätorterna för att skaffa de nyinflyttade bostäder, för att anpassa skolväsende, hälso- och sjukvård, kommunikationer m. m. efter den ökade befolkningens krav. Några motsvarande besparingar komma med all sannolikhet icke att kunna göras i de landskommuner, som förlora denna befolkning. Deras kostnader komma att kvarstå oförändrade. Härtill kan läggas, att inom det mindre jordbruket utföra i regel samtliga familjemedlemmar arbete direkt i produktionens tjänst. Det är ingalunda säkert, att de kunna göra detta i samma utsträckning, om familjen överflyttas till en tätort.

Även ur samhällsekonomisk synpunkt lönar det sig att upprätthålla en jordbruksproduktion, som ansluter sig till konsumtionsbehovet. På vissa håll anser man att vårt land under normala fredliga förhållanden bör kunna inskränka jordbruksproduktionen i rätt väsentlig omfattning. För att kunna säkerställa livsmedelsförsörjningen i händelse av krig eller avspärrning från

utländska marknader skulle livsmedel och produktionsmedel för jordbruket hållas i lager i betydande omfattning för att med hjälp av de senare kunna öka livsmedelsproduktionen i erforderlig omfattning om så behöves. Frånsett de tekniska svårigheter som måste bli förbundna med ett sådant sätt att ordna livsmedelsförsörjningen, är dock det väsentligaste i sammanhanget att denna metod måste medföra orimligt höga kostnader för folkhushållet. Om vår livsmedelsförsörjning skulle ha organiserats enligt dessa riktlinjer under de krigsår vi genomlevat, är det lätt att föreställa sig, hur dyra livsmedlen skulle ha blivit. Tack vare att vi ägt ett produktionskraftigt jordbruk, ha konsumenternas kostnader för livsmedelsförsörjningen kunnat hållas på en relativt låg nivå.

Vad det svenska jordbruket presterat under de båda världskrigen kan för övrigt icke mätas i penningar. Genom dess insatser har det blivit möjligt att upprätthålla en god försörjning, utan vilken vårt land helt säkert icke skulle ha kunnat hålla sig utanför de krigiska konflikterna. Det är således en livsfråga för oss att upprätthålla ett produktionskraftigt jordbruk.

Ur befolkningspolitiska, kommunalpolitiska och sociala synpunkter är det icke likgiltigt, om den sedan lång tid tillbaka pågående överflyttningen av folk från jordbruket och landsbygden till städer och tätorter fortsätter eller ej. En sådan uttunning av landsbygdens befolkning kommer att föra med sig allvarliga problem. Den ökade produktionen inom de s. k. stadsmannanäringarna, som måste bli följderna, om arbetskraft överföres dit från jordbruket, kommer att göra vår industri ännu mera känslig för konjunkturförändringar. Riskerna för ekonomiska kriser inom vårt land ökas därför i avsevärd grad, allra helst om svårigheter uppstå för vår export. Farhågorna i detta avseende kan man icke se bort ifrån, emedan många hittills i industriellt avseende föga utvecklade länder numera söka skapa en hög grad av industrialisering inom det egna landet.

Så länge återuppbyggnadsarbetet ute i världen pågår, kommer det givetvis att bli stor efterfrågan på svenska industriprodukter, men på längre sikt är det synnerligen ovisst, om marknaderna för vår exportindustri komma att stå öppna i samma omfattning som före kriget. Om så icke blir fallet, kommer detta att verka hämmande på industriens utvecklingsmöjligheter. Skulle vår industri bli hänvisad till att i ökad omfattning avsätta sina produkter på den inhemska marknaden, måste det vara värdefullt, om det finns en talrik och köpkraftig befolkning på vår landsbygd. Slår man in på den vägen att medvetet söka överföra arbetskraft från jordbruket och skogsbruket till de s. k. stadsmannanäringarna och serviceyrkena, riskerar man att vårt lands ekonomiska liv får för stor överbyggnad i förhållande till den grund, som skall uppbära detsamma, nämligen jordbruket med dess binäringar.

För landsbygdens egen del innebär en fortskridande folkmängdsuttuning att förutsättningarna för en ekonomisk och kulturell uppblomstring därstädes avsevärt minska. Ju glesare en bygd är befolkad, desto svårare blir det att för rimliga kostnader ordna kommunikationer, post, telefon, elektrifiering o. s. v. Barnens skolundervisning löper risk att försämrats, eftersom sjunkande barnantal ofta framtvingar övergång till lägre skolorformer eller nedläggande av skolor med alla de svårigheter som därav följa. Hantverkare och handlande få lägre omsättning i sin rörelse och tvingas kanske i många fall att nedlägga densamma. I stället koncentreras dessa näringar till tätorterna. Skatteunderlaget sjunker också med ökad uttaxering, och därmed följa tyngre skattebördor för den kvarstannande befolkningen. Känslan av isolering och vantrevnad kommer att sprida sig, och detta kan i sin tur leda till ytterligare avfolkning.

En annan mycket viktig synpunkt, som måste beaktas, är sambandet mellan jordbruket och andra näringar på landsbygden framför allt skogsbruket. Av vad som ovan anförts angående de allvarliga följderna av en ytterligare uttuning av landsbygdens befolkning, måste man draga den slutsatsen, att det är angeläget att tillvarata alla de sysselsättningsmöjligheter som stå till buds inom jordbruket och skogsbruket samt andra näringar på landsbygden, så att människorna kunna hållas kvar inom näringslivet där. Förekomsten av en relativt stor bofast befolkning på landsbygden med tillfredsställande sysselsättning är nämligen av stor betydelse för stabiliteten i näringslivet och i samhället överhuvudtaget.

I den mån sambandet mellan jordbruket och landsbygdens näringsliv i övrigt kräver detta, bör man söka uppehålla en jordbruksproduktion även i de delar av landet, där de naturliga produktionsförutsättningarna för jordbruket äro mindre gynnsamma. Motiveringen för detta önskemål ger sig själv, om man tänker på den växelverkan, som äger rum mellan jordbruk och skogsbruk. I de skogrikare delarna av landet bilda jordbruk och skogsbruk tillsammans det produktionsunderlag, som befolkningen behöver för att kunna äga tillgång till en jämn sysselsättning under olika årstider. Jordbruket utgör vidare här den källa, ur vilket skogsbruket kan rekrytera en stor del av sin arbetskraft. Vidare föder jordbruket de dragare, som skogsbruket behöver under vintern, och täcker det lokala behovet av livsmedel, framför allt mjölk. Även om sambandet mellan jordbruket och andra grenar av landsbygdens näringsliv icke är lika starkt som mellan jordbruket och skogsbruket, råda dock likartade förhållanden härvidlag.

Från dessa utgångspunkter ha vi kommit fram till den uppfattningen, att målet för den framtida jordbrukspolitikens bör preciseras på följande sätt:

1. I hela landets intresse bör en jordbruksproduktion av den storleksordningen upprätthållas, att vår livsmedelsförsörjning kan tryggas genom våra

egna resurser och hållas på en sådan nivå, att en god näringsstandard kan upprätthållas.

2. Den jordbruksbefolkning, som behövs för att frambringa denna produktion, skall under de produktionsförutsättningar, som vid skilda tidpunkter förefinnas, uppnå en inkomstnivå, som är likvärdig med andra befolkningsgrupper.

Denna målsättning bör enligt vår mening snarast möjligt förverkligas.

För att detta skall bli möjligt bör staten lämna jordbruksproduktionen ett gränsskydd gentemot utlandet. Vidare bör staten medverka till en rationalisering inom jordbruket för att nedbringa dess produktionskostnader.

Gränsskyddet bör upprätthållas genom en importreglering, som möjliggör en så fri prisbildning som möjligt på jordbruksprodukter inom ramen för målsättningen. Genom att importen av jordbruksprodukter avgiftsbelägges eller kvantitativt begränsas, får jordbruket möjlighet att i den mån så erfordras för att bereda detsamma avsedd lönsamhet av konsumenterna uttaga priser, som överstiga världsmarknadens. Vi dela departementschefens uppfattning att det ej är möjligt att genom statliga subventioner nedbringa priserna på jordbrukets förnödenheter eller dess produktionskostnader i övrigt i sådan grad, att detta skulle kunna till någon nämnvärd del ersätta ett importskydd i annan form.

Beträffande det andra medlet, rationaliseringen, anse vi det självfallet, att man bör befrämja en utveckling inom jordbruket, som innebär, att de förefintliga rationaliseringsmöjligheterna tillvaratagas. Det är dock nödvändigt att understryka, att det sedan länge pågått en omfattande rationaliseringsverksamhet på skilda områden inom jordbruket.

Det är inte bara själva jordbruksdriften som rationaliserats utan även avsättningen av jordbrukets produkter. Jordbrukarna ha byggt upp en stor och omfattande ekonomisk föreningsrörelse, som haft en oerhörd betydelse för jordbrukets utveckling och framåtskridande. Denna föreningsrörelse har också under krigsåren gjort folkhushållet ovärderliga tjänster. Tack vare dess förmåga att med hjälp av sina lagringsmöjligheter ordna en jämn tillförsel av livsmedel har ransoneringssystemet kunnat fungera utan nämnvärda friktioner. Det är fördenskull ett intresse icke endast för jordbrukarna själva utan för hela samhället, att den ekonomiska föreningsrörelsen i frihet får fullfölja sina uppgifter. Utan dess medverkan kan målsättningen för jordbrukspolitiken icke förverkligas.

Då en fortsatt rationalisering under statens medverkan måste ske successivt under loppet av många år, vilja vi framhålla, att den inkomstökning som kan uppnås genom skördestegring och fortsatt rationalisering i stort sett icke kan mer än ungefär motsvara den höjning av inkomstnivån, som till följd av rationaliseringen inom näringslivet i övrigt torde komma att äga rum även för andra medborgargrupper. Det kan för övrigt hända, att

den inkomstökning inom jordbruket, som rationaliseringen ger upphov till, icke ens blir så stor. Denna inkomstökning kan således icke i någon alltför hög grad väntas komma att bidra till att utjämna den skillnad i inkomsthänseende, som nu föreligger mellan jordbruksbefolkningen och jämförliga samhällsgrupper. Slutsatsen blir den att en fortsatt rationalisering icke ensam kan bereda jordbrukets folk den ekonomiska likvärdighet med andra samhällsgrupper, vars förverkligande uppställts som mål för jordbrukspolitiken. Skall likvärdigheten kunna uppnås, blir det således nödvändigt antingen att höja priserna på jordbrukets produkter eller att sänka priserna på dess förnödenheter eller också att tillämpa en kombination av båda dessa metoder.

Det är av yttersta vikt att understryka, att rationaliseringen inom jordbruket måste ha till uteslutande ändamål att förbättra näringens egna betingelser. Den får icke användas för att skaffa arbetskraft till andra näringar på jordbrukets bekostnad. Detta måste te sig desto orimligare, som jordbruket tvingats att genom ökad rationalisering uppväga den arbetskraftsbrist, som utflyttningen till andra näringar förorsakat. Vi taga fördenskull fasta på departementschefens uttalande, att »det primära syftet med rationaliseringen bör vara, ej att frigöra arbetskraft från jordbruket att därmed täcka behovet inom andra näringsgrenar utan att genom bildande av ändamålsenliga brukningsdelar och avhjälpande av andra brister i jordbruket möjliggöra en effektivisering av jordbruksdriften och därmed en förbättring av brukarnas ställning».

Målet för rationaliseringen måste således vara att under upprätthållande av den produktionsvolym som uppställts som norm och vid en sådan prisättning, som medger likvärdighet i inkomsthänseende mellan jordbruksbefolkningen och andra samhällsgrupper, bereda jordbruksbefolkningen samma arbetstid och fritid, som den inom andra näringar sysselsatta befolkningen redan uppnått. Man bör icke av jordbruksbefolkningen kräva längre arbetstid och mera betungande arbete än som kräves av personer, sysselsatta med jämförbart arbete inom andra näringsgrenar.

Även om man av departementschefens uttalanden i skilda sammanhang får dra den slutsatsen att något direkt tvång ej kommer i fråga för genomförandet av rationaliseringsåtgärder, kan dock ett indirekt tvång i många fall komma att föreligga. Om exempelvis en lantbruksnämnd i ett visst fall förklarar, att den förbättringsåtgärd, vartill en jordbrukare söker lån eller bidrag, icke står i överensstämmelse med de uppgjorda planerna för den yttre rationaliseringen, kan denne jordbrukare finna sig försatt i det tvångsläget, att han måste välja mellan antingen att genomföra den yttre rationaliseringen i enlighet med lantbruksnämndens anvisningar eller också avstå från att utnyttja statens lån och bidrag för förbättringar av sitt jordbruk.

För att rationaliseringssträvandena skola leda till avsett resultat är det

också nödvändigt att den verksamhet, statsmakterna och den blivande rationaliseringsorganisationen komma att utöva, sker i fullt samförstånd och samarbete med jordbrukarna själva. Ej blott den inre rationaliseringen och rationaliseringen av driftsförhållandena utan även den yttre rationaliseringen bör genomföras efter initiativ av jordbrukarna själva. Intet tvång, vare sig direkt eller indirekt, får utövas mot den enskilde jordbrukaren vid rationaliseringsarbetet.

Det ligger givetvis i jordbrukarnas eget intresse att söka åstadkomma sådana brukningsdelar, som ur skilda synpunkter äro lämpliga. Ägosplittningen har på många håll gått alltför långt, vilket möjliggjorts genom en otillfredsställande lagstiftning. Det måste därför anses befogat att statsmakterna nu genom att lämna sin medverkan till rationaliseringsåtgärderna söka rätta till dessa missförhållanden. Åtgärderna böra syfta till att ge de brukningsdelar, vilkas innehavare väsentligen hämta sin inkomst från jordbruket, en sådan storlek och form, att framstegen på det jordbrukstekniska området kunna utnyttjas, samt härigenom skapa förutsättningar för en bättre lönsamhet.

Vi förutsätta att man vid genomförandet av dessa åtgärder icke siktar till att skapa storbruk utan att man utgår ifrån att vårt jordbruk även i framtiden bör vara ett bondejordbruk. Den yttre rationaliseringen bör således inriktas på att söka skapa jordbruk av bondejordbrukets storlekstyp.

I den mån förutsättningar föreligga bör man söka komplettera de s. k. ofullständiga jordbruket med jord eller skog eller eventuellt bäggedera samt genomföra de inre förbättringar av brukningsdelarna, som äro möjliga. Först i sista hand bör det ifrågakomma att man lägger tillsammans två eller flera jordbruk av denna typ. Ur synpunkter, som i annat sammanhang i motionen utvecklats, bör dock sammanslagning av brukningsdelar icke få ske i annan omfattning än som betingas av den därav berörda jordbruksbefolkningens och bygdens intressen. I de skogrika delarna av landet bör man främst söka åstadkomma denna komplettering genom tillförande av skogsmark. Härvidlag bör man tillse, att skog lämnas icke endast för gårdens eget behov av virke och ved utan, där så kan ske, i sådan omfattning att ägaren eller brukaren i största möjliga omfattning beredes arbete i egen skog under vintern. Syftet med kompletteringsåtgärderna måste vara att ge denne ett stöd för sin ekonomi genom skogsinnehavet.

I detta sammanhang vilja vi framhålla, att talet om att bondeskogarna icke skulle skötas så rationellt som statens eller bolagens skogar numera icke har fog för sig. Vi kunna i detta fall stödja oss på uttalanden av framstående auktoriteter på skogsvårdens område, vilka hävda att bondeskogarna tvärtom skötas bättre. Med tanke på den enskilde skogsägarens intresse av en god skötsel samt brist på arbetskraft för skötseln av de stora skogsdomänerna förefaller detta också naturligt. Jord och skog böra i första hand

lämnas från statens och allmänna institutioners egendomar samt från bolag. All komplettering med jord och skog bör man främst söka genomföra på frivillig väg. Som en utväg i sista hand bör expropriation kunna få tillgripas. Den yttre rationaliseringen bör inriktas på sådana brukningsdelar, där själva jordbruket ej kan uppnå full lönsamhet och där ägaren på grund av sin bundenhet till jorden eller brist på arbetstillfällen utanför jordbruket ej heller på annat sätt kan komma upp till en skälig inkomstnivå. Vi vilja vidare understryka att den yttre rationaliseringen måste bli ett arbete på mycket lång sikt.

Den här angivna målsättningen för den yttre rationaliseringen får dock icke innebära, att flertalet ofullständiga jordbruk skola försvinna. Om man slår in på denna väg i det framtida rationaliseringsarbetet, kommer detta att leda till att befolkningen på landsbygden ytterligare starkt uttunnas med alla de allvarliga följdverkningar i skilda hänseenden som vi ovan sökt påvisa.

Man får icke heller glömma, vilket är av avgörande betydelse i sammanhanget, att förutsättningar helt eller delvis saknas i många trakter av vårt land för skapande av fullständiga brukningsdelar. Framför allt i skogsbygderna utgöra topografiska och andra förhållanden hinder, som i flertalet fall omöjliggöra bildandet av större och väl arronderade brukningsdelar. Möjligheterna att genom komplettering eller sammanläggning bilda jordbruk av bondejordbrukets storlekstyp äro begränsade i vårt land.

Det skulle således av de skäl, som här anförts, vara orimligt att söka leda rationaliseringsverksamheten i sådan riktning, att måhända flertalet ofullständiga brukningsdelar så småningom skulle försvinna. Men även ett annat väsentligt skäl mot en sådan verksamhet måste här anföras. Om en stor del av de mindre jordbruk, som icke kunna kompletteras, skulle läggas ned, vore det icke möjligt, i varje fall icke under lång tid framåt, att åstadkomma en så stor jordbruksproduktion som behövs för att fylla konsumtionsbehovet. De ofullständiga jordbruken äro således nödvändiga för att den allmänna målsättningen för jordbrukspolitiken skall kunna uppfyllas. Under sådana förhållanden fordrar konsekvensen såväl att den allmänna prisavvägningen på jordbrukets produkter sker med hänsyn till de mindre jordbrukens förhållanden som att de erhålla ett stöd för sin produktion för att bereda innehavarna de tillfredsställande försörjningsmöjligheter jordbruket i sig självt icke kan ge. Då dessa jordbruk äro nödvändiga för folkförsörjningen även på längre sikt, bör detta stöd också utgå på längre sikt och icke, som departementschefen avser, i princip upphöra då de nuvarande innehavarna av en eller annan anledning lämna jordbruket. Vi kunna således icke dela departementschefens uppfattning, att de jordbrukare, som underlåta att begagna sig av förefintliga rationaliseringsmöjligheter på lång sikt, ej skola kunna påräkna något särskilt stöd från det allmännas sida på grund av att deras

jordbruk icke är av tillfredsställande beskaffenhet. Detta uttalande synes oss också stå i mindre god överensstämmelse med uttalanden på andra ställen i propositionen, att rationaliseringen bör vara frivillig och utföras i samförstånd med jordbrukarna själva.

Man torde knappast kunna tolka departementschefens här åsyftade uttalande på annat sätt än att han anser att småbruket som produktionsform är dömt att så småningom försvinna, frånsett vissa undantagsfall, där småbruket genom sin egen produktion eller andra inkomstmöjligheter har förutsättningar att bestå.

Det har redan framgått av de resonemang som inledningsvis förts i motionen, att vi icke kunna acceptera en sådan uppfattning. Departementschefen anser visserligen, att om arbetskraft eventuellt kan lösgöras från jordbruket så bör den ändå stanna kvar på landsbygden. Vi ifrågasätta emellertid starkt, om det är möjligt att hålla kvar befolkningen på landsbygden, om den frigöres från äganderätten till jorden. Erfarenheten har nämligen visat, att det som håller kvar människorna på landsbygden är äganderätten till jorden och det egna hemmet. Trots den stora avflyttning från jordbruket som ägt rum under senare tid, har det visat sig, att antalet egna företagare inom näringen icke minskat utan tvärtom ökat. Antalet jordägare var år 1910 336 000 och 1940, alltså trettio år senare, 363 000. Detta ger vid handen att det är önskvärt, att söka bereda så många som möjligt tillfälle att arbeta som egna företagare inom jordbruket.

Givetvis kan detta endast ske under den förutsättningen att de erhålla en tillfredsställande sysselsättning och skälig ekonomisk levnadsstandard. Genom målsättningen för jordbrukspolitikerna skall med andra näringar likställd lönsamhet i princip beredas det fullständiga jordbruket. Men det måste vara ett allmänt intresse att även innehavarna av de ofullständiga jordbruk, som icke kunna förstärkas med jord och skog, komma i åtnjutande av en likartad levnadsstandard. Till förverkligande av detta syfte böra i första hand på lämpligt sätt avvägda producentbidrag komma i fråga. Men detta får naturligtvis icke utesluta att man även prövar andra vägar för att på längre sikt ge det mindre jordbrukets folk en tillfredsställande inkomst.

Genom rationalisering och specialisering av driften torde det vara möjligt att väsentligt förbättra det ekonomiska läget för åtskilliga småbruk. Det mindre jordbruket bör erhålla viss företrädesrätt till för detsamma lämplig produktion, t. ex. produktion av ägg och fläsk samt, där klimat och jordmån tillåta detta, odling av frukt och grönsaker. Genom ägarens personliga intresse för driften kunna här goda resultat uppnås.

En annan utväg för att hjälpa småbruket till god lönsamhet är att kombinera arbetet vid detta med arbete inom andra näringar. Skogsbruket är härvidlag av den allra största betydelse. Utöver vad som redan tidigare sagts om jordbrukets och skogsbrukets gemensamma intressen vilja vi i detta sam-

manhang framhålla nödvändigheten av att skogsbruket utvecklas. Det är av yttersta vikt för hela vårt lands ekonomiska framåtskridande att de rika naturtillgångar, som skogsmarkerna representera, väl tillvaratagas och utnyttjas. För att så skall kunna ske måste tillgången på arbetskraft för skogsbruket säkerställas, och detta kan icke ske, om småbruket i skogsbygderna försvinner. I annat fall kan det allt emellanåt inträffa, att staten liksom under de gångna krigsåren måste betala ut stora penningssummor för att förmå arbetare från andra näringsgrenar att taga tillfälligt arbete i skogarna. Det s. k. riksarbetersystemet i skogarna har inneburit ett nationalekonomiskt slöseri, som dessutom genom sina psykologiska verkningar befrämjat en överflyttning av vana skogsarbetare till andra arbetsområden.

För att landsbygdens ekonomiska, sociala och kulturella standard skall kunna icke endast bibehållas utan också väsentligt höjas, vilket vi anse vara ett allmänt samhällsintresse, är det nödvändigt att upprätthålla en befolkning av tillfredsställande storlek på landsbygden. Skälen härför ha i det föregående utvecklats. Det torde icke bli möjligt att bevara en befolkning av önskvärd storlek på landsbygden med mindre än att landsbygdens näringsliv blir mera differentierat och rikare utvecklat än vad som nu är fallet. Möjlighet bör beredas för sådana näringsgrenar som småindustri, hantverk, hemslöjd och hemindustri samt även deltillverkning för större industri att i större omfattning än vad som nu är fallet förlägga sin verksamhet till sådana delar av landsbygden, där naturliga förutsättningar beträffande råvaror, kommunikationer, arbetskraftstillgång m. m. förefinnas. Då bristen på arbetskraft inom jordbruket är allvarlig och arbetskraftstillgången ej heller är tillräcklig inom industrien, och dessa förhållanden kunna väntas bestå för avsevärd tid framåt, bör man vid planering av industriell produktion på landsbygden söka ordna så, att en samordning av jordbrukets och industriens användning av arbetskraft kan möjliggöras. Det ligger således i landsbygdens intresse att den industriella produktion, som förlägges dit, blir av säsongmässig natur, så att dess arbetskraft kan få sysselsättning inom jordbruket under de tider av året, då arbetskraftsbehovet där är störst.

För att en dylik differentiering av landsbygdens näringsliv skall kunna bli en verklighet är det enligt vår mening nödvändigt att till väsentlig del bevara det mindre jordbruket. Den befolkning, som livnär sig av detta, utgör den naturliga rekryteringsbasen för arbetskraft till småindustrien och hantverket m. m. och, vilket är det väsentligaste i sammanhanget, den kan från dessa näringsgrenar erhålla biförtjänster, som jämte inkomsten från det egna jordbruket kan bereda den en tillfredsställande levnadsstandard.

Överhuvud taget torde tillgången på arbete vid sidan av jordbruket bli rikligare i framtiden än vad den varit under tiden mellan världskrigen.

Under denna tid trängdes småbrukarna ut från många arbetsområden på grund av den tidvis svåra arbetslösheten samt de organiserade arbetarnas krav på att få utnyttja de arbetstillfällena som funnos. Då förhållandet nu är det rakt motsatta, brist på arbetskraft i stället för arbetslöshet, och detta förhållande kan väntas bestå för åtminstone rätt avsevärd tid framåt, bör man kunna räkna med att småbrukarbefolkningen i ökad utsträckning kan tillgodogöra sig arbetstillfällena på landsbygden även utanför jordbruket. Byggnads- och vägbyggnads- samt andra anläggningsarbeten böra med fördel kunna samordnas med jordbruksarbetet. Med förbättring av vägväsendet och kommunikationsförhållandena böra småbrukarna också kunna taga arbete i en närbelägen ort utan att fördenskull uppge det egna jordbruket.

Slutsatsen av vad vi här anfört rörande det mindre jordbruket blir således den, att det icke blott ur landsbygdens utan jämväl ur hela vårt lands synpunkt bör framstå som önskvärt att söka bevara den väsentligaste delen av de ofullständiga jordbruk, som icke genom yttre rationalisering kunna göras fullständiga. I stället för att söka befrämja ett överflyttande av småbrukarbefolkning till städerna och tätorternas näringsliv bör det därför ligga i statens intresse att medverka till att densamma kan skapa sig goda inkomstmöjligheter inom landsbygdens eget näringsliv. Det bör likaså ligga i det allmännas intresse att lämna småbrukarna det ekonomiska stöd de behöva för att i olika hänseenden förbättra sin ställning. Att så sker får icke anses vara betingat uteslutande av sociala synpunkter. Det måste anses vara en livsfråga för hela vårt folk att ekonomisk, social och kulturell standard kan upprätthållas på den svenska landsbygden i samma omfattning som i städer och samhällen.

Särskilda frågor.

Produktionsvolymen.

Sedan det målet uppställts, att vårt land bör upprätthålla en jordbruksproduktion, som tryggar livsmedelsförsörjningen, återstår att precisera hur stor denna produktion bör vara. 1942 års jordbrukskommitté har vid sina överväganden rörande denna fråga icke ansett det vara möjligt att ställa kravet på produktionsvolymen så högt, att man även i en avspärrningssituation kan upprätthålla exakt samma näringsstandard som under normala förhållanden. Likaså har kommittén avvisat den tanken, att jordbruksproduktionen endast skulle tillåtas bli så stor, att samma näringsstandard som under senare delen av år 1942 och första delen av år 1943, d. v. s. den tidpunkt under kriget, då ransonerna voro lägst, skulle upprätthållas. Kommittén har i stället förordat ett medelalternativ, vilket innebär, att produktionen i genomsnitt skulle ligga något över 90 procent av den normala konsumtionen av jordbruksprodukter.

Härigenom uppstår en marginal mellan den högsta tillåtna produktionsnivån och konsumtionsbehovet. Denna marginal skulle täckas genom import utifrån, vilken av kommittén föreslogs att årligen omfatta 30 000 ton margarin, 75 000 ton foderspannmål för fläskproduktion samt en från 10 000 ton före kriget till cirka 100 000 ton år 1970 successivt stigande mängd socker. Härtill beräknade kommittén skulle läggas en på inhemsk oljeväxtodling baserad produktion av 10 000 ton margarin.

Departementschefens uttalanden rörande produktionsvolymens lämpliga storlek synas oss i viss mån oklara och svävande. Han framhåller att osäkerheten i den internationella politiska situationen och de extraordinära förhållanden, som råda på den internationella varumarknaden, göra att man i nuvarande läge måste nöja sig med mer eller mindre ovissa antaganden rörande flera av de faktorer, som böra vara avgörande för målsättningen för jordbrukspolitiken och därmed även för bestämmandet av produktionsvolymens storlek. Med hänsyn till berörda förhållanden uttalar departementschefen att en målsättning, som nu göres, knappast kan bli annat än ett provisorium. Han understryker dock senare, att med detta vill han ingalunda ha sagt, att frågan om jordbruksproduktionens utveckling bör lämnas obeaktad av statsmakterna. För att gränsskyddet skall ha avsedd effekt, bör, säger han, produktionen ej vara större än att den väl rymmes inom ramen för vårt normala behov. Det bör således finnas en betryggande marginal mellan produktionen och det normala konsumtionsbehovet. Eftersom verkningarna av gränsskyddet ur konsumenternas synpunkt bli mest påtagliga i fråga om kostnaderna för matfettförsörjningen, bör marginalen inom detta område av hänsyn till konsumenternas intressen vara så vid, att den lämnar ett tillräckligt utrymme för konsumtion av billigare matfett än smör. Enligt departementschefens uppfattning bör en marginal, som skall tillgodose de nämnda önskemålen, ha minst den storlek, som representeras av skillnaden mellan det av jordbrukskommittén förordade medelalternativet och den normala konsumtionen. Vi kunna icke dela den av departementschefen uttalade uppfattningen, att målsättningen rörande produktionens storlek endast skall vara ett provisorium. Vi kunna ej heller ge vår anslutning till den uppfattningen, att skillnaden mellan produktionen och den normala konsumtionen skall vara av minst den storlek, som kommittén förordat.

Vi anse att det svenska jordbruket bör ha företrädesrätt att avsätta sina produkter på den inhemska marknaden och att produktionsvolymen således bör ansluta sig till konsumtionsbehovet. Bestämda riktlinjer för produktionsvolymens storlek enligt denna målsättning böra därför redan nu fastställas. En viss marginal mellan produktionsvolym och konsumtionsbehov bör dock upprätthållas, ty om en sådan saknas och möjligheter till lönande export icke föreligga kan det riskeras, att det icke blir möjligt att upprätthålla den

avsedda prisnivån. Härför synes dock icke en marginal av den storleksordning som kommittén förordat vara erforderlig.

Rent principiellt kunna vi ansluta oss till det av jordbrukskommittén angivna medelalternativet, men vi vilja dock förorda att marginalen mellan produktionsvolym och konsumtionsbehov hålles något lägre. Medelalternativet kan icke sägas skänka tillräcklig trygghet för livsmedelsförsörjningen. Vissa omständigheter såsom svaga skördar, otillräcklig tillförsel av gödningsämnen m. m. kunna försvaga trygghetsmomentet. Vi anse följaktligen att man bör eftersträva en produktion av livsmedel av lägst den storlek, som anges genom jordbrukskommitténs medelalternativ men att man bör ge utrymme och stöd även för en ytterligare tillväxt av produktionen därutöver, om en sådan kan uppstå vid den omfattning vårt jordbruk nu har och vid den eventuella tillväxt, som kan bli en följd av att ofullständiga jordbruk erhålla nyodlingsjord till komplettering. Då undersökningar över förhållandena under åren före kriget visat att jordbruksproduktionen brukar variera med cirka 4 procent över eller under en genomsnittssiffra, hävda vi den meningen, att en produktion upp till genomsnittligt 96 procent av konsumtionsbehovet, i kalorier räknat, bör tillåtas och skyddas.

Matfettet.

Departementschefen uttalar, att jordbruket tills vidare bör i första hand åtnjuta avsättningskydd för en smörproduktion, motsvarande vad som kan frambringas medelst inhemska fodermedel och sådana importerade fodermedel, som erfordras för att uppnå balans i foderstaterna. Återstoden av det inhemska matfettsbehovet bör enligt hans mening fyllas genom margarin (häri inbegripet även vegetabiliska oljor och fetter samt andra ersättningsmedel för smör och margarin). Endast i den mån det inte är möjligt att skaffa margarinråvaror för en produktion av denna storleksordning eller efterfrågan på smör skulle överstiga de kvantiteter, för vilka avsättning beräknats i första hand, bör man möjliggöra en ökning av den för inhemsk konsumtion avsedda smörproduktionen genom import av fodermedel. Departementschefen anser det icke vara möjligt att exakt ange vad denna linje kan komma att innebära i fråga om storleken av de kvantiteter margarin, för vilka utrymme för avsättning kommer att finnas under de närmaste åren. Han anser dock, att dessa kvantiteter komma att bli större än vad jordbrukskommittén beräknat, med hänsyn till att slopanDET av matfetsransoneringen sannolikt kommer att öka efterfrågan på matfett. Margarin-konsumtionen skulle också kunna ökas, ifall det blir möjligt att exportera smör till med det inhemska marknadsläget konkurrerande priser.

Den syn på förhållandet mellan smör och margarin, som departementschefen utvecklat, anse vi oss icke kunna acceptera. Tvärtom bör den av jordbrukskommittén föreslagna importen av margarin kunna avsevärt minskas

till förmån för en ökad konsumtion av smör. Skulle avsättningsutrymmet för margarin fastställas till 40 000 ton, som kommittén föreslagit, följer därav att marginalen huvudsakligen tages ut på smör och därmed på mjölkproduktionen. Detta kan så mycket mindre vara rimligt som mjölkproduktionen har sin största betydelse för jordbruket i de delar av landet, där lönsamhetsförutsättningarna äro mest ogynnsamma. I den mån så visar sig erforderligt bör man därför söka begränsa margarinkonsumtionen, även då en mera konstant ökning av smörproduktionen påkallar ett vidgat avsättningsutrymme.

Sockeret.

Den av jordbrukskommittén föreslagna sockerimporten, vilket förslag departementschefen anslutit sig till, har motiverats med bristen på arbetskraft. Sockerbetsodlingen är ju mycket arbetskrävande, och av denna anledning har det ansetts bli omöjligt att utvidga densamma och till och med att bibehålla densamma i sitt nuvarande omfång. Det är emellertid icke osannolikt att tekniken kan framskapa arbetsbesparande maskiner även på detta område. Om utvecklingen skulle gå i denna riktning bortfaller motivet för ökad sockerimport. Då det icke föreligger någon brist på lämplig jord för sockerbetsodling böra statsmakterna tillåta och stödja en successivt ökande odling i den mån en sådan blir möjlig utan att arbetskraftsbehovet för odlingen nämnvärt ökas. Det må påpekas, att ur arbetskraftssynpunkt lämpar sig sockerbetsodlingen väl för småbruket, varför en utökad dylik odling skulle medföra ökade möjligheter till arbetstillfällen och inkomster. Vid bedömandet av frågan om sockerimport bör givetvis också hänsyn tagas till det för varje särskilt år föreliggande försörjningspolitiska läget.

Basjordbruket.

Jordbrukskommittén har föreslagit, att man vid avvägningen av prisstödet åt jordbruket bör utgå från den rationaliseringsgrad, som motsvarar den genomsnittliga inom storleksgruppen jordbruk med 10 till 20 hektar åker. Detta förslag har accepterats av departementschefen, vilken alltså utgår ifrån, att man vid beräkandet av de priser på jordbrukets produkter, som det allmänna bör stödja, bör utgå från de faktiska driftsresultat, som föreligga vid jordbruk av nämnda storlek och beskaffenhet.

Vi kunna icke godkänna detta val av storleksordning för basjordbruket. Det innebär, att endast en mindre del av de nuvarande jordbruken i princip komma att tillerkännas full lönsamhet. Inom storleksgruppen 10—20 hektar och däröver falla endast cirka 31 procent av samtliga brukningsdelar och 68 procent av hela åkerarealen i riket. Eftersom lönsamhetsberäkningarna förutsättas utgå från den genomsnittliga rationaliseringsgraden hos jord-

bruken i storleksgruppen 10—20 hektar kan man beräkna, att antalet jordbruk, som kunna påräkna att erhålla full lönsamhet endast komma att uppgå till ungefär 25 procent av hela antalet brukningsdelar. I den mån jordbruk i storleksordning under basjordbrukets åkerareal ha tillgång till skog kunna de givetvis genom den sammanlagda inkomsten från jordbruket och skogen erhålla bättre lönsamhet. Många jordbruk sakna dock skog, vilket mången gång är fallet även i de egentliga skogsbygderna, och för dessa jordbruk bli konsekvenserna av valet av basjordbruk allvarliga.

Starka skäl tala därför för en mindre storleksordning av basjordbruket. Redan med hänsyn till den långt gående sönderstyckning av jorden, som ägt rum sedan sekelskiftet och för vilken statsmakterna i viss grad äro medansvariga på grund av den jordbrukspolitik som tidigare förts, förefaller det icke rimligt att sätta den principiella gränsen mellan lönsamma och icke lönsamma jordbruk alltför högt. Det avgörande skälet för att basjordbruket icke skall vara för stort är emellertid, att förutsättningar för att skapa jordbruk av sådan storleksordning genom yttre rationalisering icke föreligga mera allmänt. Som redan framhållits är detta särskilt fallet i skogs- och dalbygderna. Även om det teoretiskt kan tänkas att skapa brukningsdelar av basjordbrukets storlek blir arronderingen i så fall så ogynnsam, att dessa brukningsdelar bli olämpliga ur ekonomisk synpunkt.

Med hänsyn till dessa förhållanden bör gränsen för det i princip lönsamma basjordbruket ej dragas alltför snävt. Överhuvud taget bör största hänsyn tagas till det utvecklingsstadium, på vilket större delen av jordbruket befinner sig. I annat fall blir lönsamheten för jordbruksbefolkningens arbete endast ett vackert talesätt utan reellt innehåll. Från dessa utgångspunkter anse vi, att basjordbrukets storlek bör bestämmas så, att det kommer att omfatta jordbruken i storleksgruppen 10 till 15 hektar åker. Vid de lönsamhetsberäkningar, som skola ligga till grund för prissättningen på jordbrukets produkter framdeles, bör man således utgå från den genomsnittliga rationaliseringsgraden hos jordbruken i denna storleksgrupp. Inom denna grupp faller det egentliga bondejordbruket eller familjejordbruket. Brukningsdelar av denna storlek kunna skötas av en familj, vilket däremot icke i regel är fallet med gårdar i storleksordningen med 15 till 20 hektar åker, vilka för sin skötsel kräva anställd arbetskraft. Med nu rådande förhållanden på arbetsmarknaden blir det förenat med stora svårigheter att erhålla erforderlig arbetskraft, vilket också talar för att basjordbruket ej bör erhålla en sådan storleksordning, att det blir i alltför hög grad beroende av huruvida lejd arbetskraft kan erhållas.

Typjordbrukskalkylerna.

Under de senare åren har prissättningen på jordbrukets produkter huvudsakligen grundats på den s. k. totalkalkylen över jordbrukets inkomster och

utgifter. Totalkalkylen har varit av stort värde därigenom att den skapat ett underlag för bedömandet av prissättningen på jordbrukets produkter. Den lider emellertid av den nackdelen att den avser jordbruket i dess helhet och icke tillåter en bedömning av de särskilda förhållandena inom olika storleksgrupper av jordbruk eller mellan jordbruk i skilda delar av landet. Man bör därför enligt vår mening så fort ske kan upprätta s. k. typjordbrukskalkyler för de fem naturliga produktionsområden i vilka vårt land uppdelats vid utförandet av de jordbruksekonomiska undersökningarna.

För att användbara dylika kalkyler skola kunna upprättas måste emellertid en väsentlig utvidgning och förbättring av det statistiska materialet ske. De brukningsdelar, som nu ingå i de jordbruksekonomiska undersökningarna, äro alltför få för att kunna tjäna som underlag för upprättande av kalkyler. Vidare representera dessa jordbruk ofta en högre rationaliseringsgrad än den genomsnittliga inom sin storleksgrupp. Detta förhållande förklaras därav, att innehavare av jordbruk med sämre naturliga förutsättningar i allmänhet visat sig obenägna att deltaga i jordbruksekonomiska undersökningar. Det är därför synnerligen angeläget att, såsom nu föreslås, antalet jordbruk, som skola ingå i dessa undersökningar, väsentligt utökas och att dessa jordbruk också utväljas på ett sådant sätt, att de tillsammans, inom respektive områden, komma att vara representativa för det genomsnittliga av storleksgruppen 10—15 hektar.

Hjälpmedlen för den yttre rationaliseringen.

Enligt såväl jordbrukskommitténs som departementschefens förslag skola som hjälpmedel för den yttre rationaliseringen användas förutom statlig bidrags- och låneverksamhet dels en aktiv inköspolitik från rationaliseringsorganens sida, dels förköpsrätt för dessa organ vid försäljningar av jordbruk och dels slutligen expropriation under vissa villkor.

Förköpsrätten.

Vi anse det självfallet att en aktiv inköspolitik bör tillämpas. Huvudsyftet med den yttre rationaliseringen torde nämligen i allt väsentligt kunna vinnas med tillhjälp av denna. Eftersom såväl förköpsrätten som expropriationen innebära inskränkningar i jordägares rätt att förfoga över sin egendom, böra de komma till användning endast i de fall då det icke blir möjligt att genom den aktiva inköspolitiken anskaffa erforderlig tillskotts jord.

Trots de betänkligheter man således kan hysa mot förköpsrätten vilja vi icke motsätta oss att densamma införes i vår lagstiftning. Användningen av densamma bör dock kringgärdas av bestämda restriktioner, så att den icke kommer att ge upphov till allvarliga olägenheter i skilda avseenden.

Enligt propositionen skall förköpsrätten icke få tillämpas vid försäljning av jordbruksfastighet till make eller avkomling eller till adoptivbarn eller dess avkomling eller till syskon. Vi hävda den meningen att förköpsrätt icke heller bör tillämpas vid försäljning till syskonbarn. Det förekommer nämligen ofta, att en jordägare, då han icke äger avkomlingar, överlåter sin fastighet till syskonbarn för att den skall bevaras i släkten. Vidare äro syskonbarn arvsberättigade vid arvsskifte, vilket utgör ytterligare ett skäl för att förköpsrätten icke skall få göras gällande vid försäljning till syskonbarn.

Enligt vår mening bör förköpsrätten vidare endast få användas i sådana fall, då det föreligger ett aktuellt behov att komplettera ofullständiga brukningsdelar. Rationaliseringsorganen böra icke äga rätt att köpa upp egendomar för att så att säga ha på lager för kompletteringsåtgärder, som kanske bli aktuella först i en rätt avlägsen framtid. Det skulle i så fall bli svårt förränta det kapital som nedlagts på de förvärvade brukningsdelarna. Arrendators förköpsrätt bör vidare alltid gå före statens.

Om förköpsrätten skall tillämpas och annan köpare icke finnes kan det bli svårt för jordägaren att erhålla ett skäligt pris, eftersom någon jämförelse mellan olika köpeanbud icke kan göras. Man bör därför överväga, om icke i sådana fall jordägaren bör ha rätt att kräva expropriationsförfarande, så att garanti för bestämmande av en skälig köpesumma kan erhållas.

Enligt par. 6 i förslaget till lag om kronans förköpsrätt skulle det komma att åligga lantbruksnämnden, om den vill göra bruk av förköpsrätten, att instämma köparen inom tre månader från det lagfart söktes å dennes fång samt att inom samma tid göra anmälan hos inskrivningsdomaren för talans antecknande i fastighetsboken. Vi anse att den föreslagna tiden är för lång och att den bör avkortas till en månad.

I fråga om de fall, då utövandets av förköpsrätten kan komma att medföra ett domstolsförfarande har departementschefen uttalat, att domstolen bör tillerkännas befogenhet att fördela rättegångskostnaderna mellan parterna så som i varje fall prövas skäligt.

Enär det måste komma att framstå som obilligt om en köpare får vidkännas rättegångskostnader, vilka förorsakats av statens begagnande av förköpsrätten, anse vi att sådana kostnader i sin helhet böra bäras av staten ensam.

Expropriationen.

All förstärkning av ofullständiga jordbruk med jord eller skog bör man i första hand söka genomföra genom frivilliga köp och försäljningar. I sista hand, om det icke är möjligt att genomföra förstärkningarna på frivillig väg, bör expropriation kunna få användas. I främsta rummet bör

staten, som vi redan tidigare framhållit, före någon annan kategori jordägare avstå jord och skogsmark för genomförandet av yttre rationaliseringsåtgärder. Eftersom det framstår såsom ett det allmännas intresse att de ofullständiga jordbruken förstärkas med tilläggsjord och skog, bör det få anses rimligt att staten visar sig beredd avstå jord och skog för detta ändamål i större omfattning än vad som rimligen kan fordras av enskilda ägare. Samma bör också gälla i fråga om ecklesiastika och andra allmänna institutioner tillhöriga jordar och skogar av skilda slag. Detta måste framstå som berättigat inte minst ur den synpunkten att staten i stor omfattning förvärvat jordbruksfastigheter med stor skogsareal samt sedan avstyckat ett ofta ofullständigt jordbruk med för liten skogstillgång, som försålts till enskilda ägare. Tillräckligt med skogsmark bör icke minst i dessa fall återföras till jordbruket. När expropriation behöver tillgripas bör denna i första hand ske från bolagens och från med dem i ägarehänseende jämställas jordbruksfastigheter.

Användningen av expropriationsinstitutet bör omgärdas med bestämda restriktiva föreskrifter, så att det endast kommer att användas för det avsedda ändamålet, nämligen att underlätta förstärkningen av ofullständiga brukningsdelar.

Frågan om expropriation av hel brukningsdel vid omskifte anser sig departementschefen ej böra taga ställning till förrän fastighetsbildnings-sakkunnigas pågående utredning slutförts. Vi vilja emellertid beträffande denna fråga framhålla, att rätt till expropriation i detta fall ej under några förhållanden bör ges större räckvidd än vad vi ovan ansett vara den riktiga begränsningen för förköpsrättens utövande.

En betydande andel av skogstillgångarna i de egentliga skogsbygderna har kommit att frånhändas jordbrukarna och ägas numera dels av stora bolag och enskilda skogsspekulanter, dels av staten och allmänna institutioner. Det är fördenskull motiverat, att dessa i första hand böra avstå skog, i de fall då expropriation anses böra komma i fråga. Samma bör gälla i fråga om sådana enskilda skogsägare som förvärvat fastighet att användas såsom spekulationsobjekt. Det är också nödvändigt att restriktiva åtgärder vidtagas för att för framtiden hindra, att skog avskiljes från jordbruksfastigheter.

I jordbrukskommitténs betänkande har anförts, att expropriation från skog skulle tänkas kunna menligt inverka på trävaruindustriföretagens utvecklingsmöjligheter. Med hänvisning till vad vi tidigare framhållit rörande bondeskogarnas skötsel anse vi att man icke kan tillmäta denna uppfattning någon betydelse. Det står ju dessa företagare fritt att träffa avtal med den enskilde skogsägaren om leverans av behöflig råvara, liksom de nu träffa avtal med körare och huggare om framskaffande av råvaran ur sina egna skogar.

Den inre rationaliseringen.

Departementschefen föreslår, att normen för de belopp, som skola utlämnas som avskrivningslån för nyodling, stenröjning, jordkörning och avloppsförbättring, skall bestämmas till 40 procent av den beräknade kostnaden. Samma norm föreslås även för avskrivningslån till betesförbättringar.

Enligt hittills gällande bestämmelser kan i bidrag för nyodling, stenröjning, jordkörning och avloppsförbättring utgå 60 % av den beräknade kostnaden. I likhet med kommittén har departementschefen framhållit, att dessa bidrag faktiskt under senare år i genomsnitt ej utgått med högre belopp än som motsvarar 40 % av kostnaderna.

Att ifrågavarande bidrag under senare år endast utgått med genomsnittligt 40 % torde i många fall berott på att tillräckliga anslag ej alltid funnits tillgängliga, vilket haft till följd att bidragen ej alltid utgått med hela det belopp som den totala kostnaden medgivit. Det må erinras att kommittén ej ansett sig böra föreslå någon sänkning av den nuvarande maximigränsen 60 %, ehuru den räknar med att avskrivningslånen i genomsnitt skola uppgå till omkring 40 %. I likhet med kommittén anse vi det önskvärt att lantbruksnämnderna vid sin prövning av frågan om avskrivningslån skola ha möjlighet att inom rätt vida gränser anpassa avskrivningslånets belopp efter vad som finnes lämpligt i det enskilda fallet. Även om man, i likhet med departementschefen, utgår ifrån att normen för nu ifrågavarande avskrivningslån bör sättas till 40 % böra lantbruksnämnderna äga rätt att då de så pröva skäligt bevilja avskrivningslån intill 60 % av den beräknade kostnaden.

Om efterfrågan på avskrivningslån skulle överstiga medelstillgången bör vid gallring av ansökningarna företräde ges åt sådana sökande, som på grund av sin ekonomiska ställning ha det största behovet av att en förbättring av fastigheten kommer till stånd.

I fråga om den inre rationaliseringen vilja vi också framhålla, att statlig hjälp för upprustning av jordbruken bör lämnas även för sådana brukningsdelar, som departementschefen enligt sin målsättning för den yttre rationaliseringen inte anser kunna bestå på längre sikt.

Organisationen av rationaliseringsverksamheten.

Rent principiellt vilja vi framhålla, att rationaliseringsorganen böra få en sådan sammansättning och arbeta under sådana former, att det praktiska jordbrukets utövare få möjligheter att göra sina synpunkter gällande. Rationaliseringsverksamheten får icke byråkratiseras utan planläggas i samarbete med jordbruksnäringens utövare. Verkställigheten av planerna bör ske på ett sådant sätt, att den framstår som en jordbrukets och jord-

brukarnas egen rationaliseringsverksamhet, till vilken det allmänna lämnar bistånd i olika former.

Departementschefen har i sina uttalanden i propositionen på denna punkt givit uttryck åt samma uppfattning men framhåller sedan, att statsmakterna med hänsyn till den betydelse jordbrukets fortsatta rationalisering har för hela samhället måste följa och leda detta arbete. I fråga om rationaliseringsorganens sammansättning framhåller departementschefen, att jordbrukarna måste bli representerade i dessa för att deras synpunkter skola bli tillbörligt beaktade vid de avgöranden som träffas, men uttalar sedan den meningen, att organen böra få en sådan sammansättning, att det allmänna har ett avgörande inflytande i desamma. Dessa uttalanden av departementschefen äro uppenbart motsägelsefyllda. Om det allmänna skall ha ett avgörande inflytande i rationaliseringsorganen kan man svårigen göra gällande, att rationaliseringsverksamheten i princip kommer att framstå som en jordbrukets egen angelägenhet.

Enligt det förslag till sammansättning av lantbruksnämnderna som departementschefen framlagt kommer jordbrukarnas inflytande på nämndens arbete att bli ytterst kringskuret. Nämnden skulle bestå av tre av Kungl. Maj:ts utsedda ledamöter, varav en ordförande, samt lantbruksdirektören och hushållningssällskapets sekreterare som självskrivna ledamöter, varjämte hushållningssällskapen skulle utse två ledamöter. Endast vid valet av de sistnämnda ledamöterna skulle jordbrukarna kunna göra sitt inflytande gällande. Om lantbruksnämnder komma att inrättas böra enligt vår mening hushållningssällskapen få rätt att utse fyra ledamöter. Trots det ökade inflytande från det allmänna sida över hushållningssällskapen, som skulle komma att bli följden av ett bifall till de i propositionen nr 76 framlagda förslagen, rörande rätt för landstingen att utse ledamöter i sällskapens förvaltningsutskott, bli dessa dock ett organ, där jordbrukarna ha de största möjligheterna att göra sina åsikter gällande och påverka utvecklingen av rationaliseringsverksamheten genom att placera jordbrukarrepresentanter i dessa nämnder.

I fråga om fördelningen av arbetsuppgifterna mellan hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna vilja vi framhålla att hushållningssällskapen hittills ha utfört ett förtjänstfullt arbete vid sin handläggning av frågor rörande den inre rationaliseringen på jordbrukets område. Ur många synpunkter framstår det därför som önskvärt att hushållningssällskapen även i fortsättningen finge handhava dessa arbetsuppgifter.

Departementschefen framhåller att han ej nu är beredd att framlägga något förslag angående det antal befattningshavare, som bör finnas vid lantbruksnämnderna, liksom ej heller något detaljerat förslag angående lantbruksstyrelsens blivande organisation eller personalbehov. Det för-

utsättes att dessa frågor skola göras till föremål för ytterligare utredning och närmare utformade förslag därefter föreläggas riksdagen.

Vi vilja emellertid understryka vikten av att organisationen icke från början göres för stor, vilket kommittén i sitt betänkande också framhållit. Efter verksamhetens igångsättande visar det sig säkerligen, att rationaliseringsarbetet icke kan bedrivas i den snabba takt som man måhända på sina håll kan föreställa sig. Överhuvud taget kommer den takt, i vilken detta arbete kan bedrivas, att i största utsträckning bliva beroende av huruvida det mötes med förtroende från jordbrukarnas sida. Det kan därför aldrig för starkt framhållas, att de praktiska jordbrukarna böra få största möjliga inflytande i de organ som skola planera och hava beslutanderätten i dessa frågor.

Bostadsförbättringsverksamheten inom jordbruket.

Departementschefen anser, att det är att föredraga, att jordbrukets rationaliseringsorgan icke skola handlägga ärenden angående bostadsförbättring å jordbruksfastigheter. I stället borde denna verksamhet överföras till de nya organ för bostadsförbättringsverksamheten på landsbygden som chefen för socialdepartementet anser böra upprättas och varom han ämnar förelägga riksdagen förslag i en proposition om den statliga bostadsförbättringsverksamheten. Dessa nya organ skulle övertaga, förutom den allmänna bostadsförbättringsverksamheten, även egna hemsorgans befattning med utlämnandet av lån för förvärv av bostadsegnahem och lantarbetarbostadslån, i den mån dessa låneformer anses alltjämt böra bibehållas.

Vi kunna icke dela departementschefens uppfattning rörande denna fråga. Bostadsförbättringsverksamheten inom jordbruket har nära samband med verksamheten för att förbättra brukningsdelarna i övrigt. Skulle det skapas särskilda organ för bostadsförbättringsverksamheten skulle detta sannolikt leda till onödigt dubbelarbete. Även ur andra synpunkter torde en sådan uppdelning av verksamheten innebära olägenheter.

Då säkerheten för beviljade lån i allmänhet förutsättes skola utgöras av fastighetsinteckning, som ligger inom fastighetens värde, torde man icke kunna komma ifrån förvecklingar och komplikationer i fråga om säkerheternas inbördes läge för de olika statliga organen. Planering och placering av byggnader måste ske i ett sammanhang och med hänsyn till driften och till vad som är ekonomiskt möjligt att genomföra inom en tidrymd för vilken man kan planlägga. Härför behövs ett organ som äger både jordbruksteknisk och byggnadsteknisk sakkunskap. Härtill kommer att det alltid föreligger väsentliga skillnader i bostadsbehovet för jordbruksbefolkningen med hänsyn till dels att en jordbrukare ofta måste hava både manliga och kvinnliga anställda inneboende, dels att jordbruket och

lanthushållningen ställa vissa krav på bostaden som icke ha någon motsvarighet i fråga om andra familjebostäder. Övervägande skäl tala alltså för att lantbruksnämnderna böra handhava bostadsförbättringarna å jordbruksfastigheter. Vi anse därför att frågan rörande lån och bidrag till jordbrukets bostäder bör handläggas av de föreslagna lantbruksnämnderna. Härvid förutsätta vi givetvis, att de statliga låne- och bidragsgrunder som fastställas för bostadsbyggande i allmänhet även bliva tillämpade i fråga om jordbruksbefolkningens behov av bättre bostäder. Det måste framstå såsom oavvisligt att jordbruksbefolkningen i detta hänseende får intaga samma ställning som övriga befolkningsgrupper.

Särskilt stöd åt vissa innehavare av mindre jordbruk.

Vi ha med tillfredsställelse konstaterat att departementschefen icke följt majoritetens inom kommittén förslag rörande kontanta bidrag som stöd för det mindre jordbruket, utan i stället förordat att på visst sätt anordnade producentbidrag alltjämt skola utgå. I så måtto dela vi departementschefens mening, enär kontantbidragsformen ur såväl saklig som psykologisk synpunkt måste komma att framstå som orimlig.

Om vi ändock icke kunna ansluta oss till departementschefens förslag i berörda hänseende beror det väsentligen därpå, att han i propositionen synes ha godtagit hela den syn på det mindre jordbrukets ställning och betydelse, som majoriteten inom kommittén anlagt. Kommittémajoriteten utgick ju nämligen ifrån att på lång sikt något speciellt stöd icke bör lämnas åt det mindre jordbruket. I propositionen göres liknande uttalande och förklaras, att dessa jordbruks värde och livskraft böra visa sig däri att deras brukare utan någon särskild subvention kunna genom avkastningen från brukningsdelen och inkomst från annat arbete ernå en tillfredsställande bärgning. Departementschefen kommer därför fram till den slutsatsen att det mindre jordbruket endast skall erhålla ett särskilt stöd under den övergångstid, som åtgår till dess att rationaliseringen av dessa jordbruk kan genomföras. Dessutom anser departementschefen, att behovet av detta särskilda stöd i huvudsak endast synes göra sig gällande beträffande de nuvarande innehavarna av mindre jordbruk. I likhet med majoriteten i kommittén utgår departementschefen härvid ifrån att rationaliseringen av brukningsdelarna i huvudsak skall kunna genomföras i samband med generationsväxlingen av brukare.

I och för sig torde det icke vara möjligt att mera allmänt genomföra rationaliseringen i samband med att brukningsdelarna övergå till ny innehavare, även om lantbruksnämnderna hade tillgång till ganska stora arbetsresurser. Men detta är icke det främst avgörande. Väsentligare är att det i många fall saknas — och även i framtiden kommer att saknas — förutsättningar för åstadkommande av, ur jordbruksekonomisk synpunkt,

fullständiga brukningsdelar. Skall det därför göras allvar av statsmakternas mången gång gjorda uttalanden att bereda lönsamhet för arbetet inom jordbruket, måste man vid uppdragandet av riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken taga hänsyn till jordbruksförhållandena, sådana de nu äro och i stor omfattning i framtiden äro hänvisade till att förbli. Härmed ha vi icke velat avvisa sådan rationalisering av brukningsdelarna, som är möjlig och lämplig att genomföra, tvärtom äro vi, såsom framgår av vad i denna motion tidigare anförts, positivt inställda till densamma. Men vi hävda den meningen, att rationaliseringen bör huvudsakligen komma till stånd, dels genom inre förbättring av brukningsdelarna, dels ock genom anskaffande av tilläggsjord och skog i alla de fall, då så lämpligen kan ske. Däremot kunna vi icke ansluta oss till den uppfattning, som utgår ifrån att rationalisering av brukningsdelar i stor omfattning skall möjliggöras genom sammanslagning av två eller flera brukningsdelar. Skälen för sistnämnda ståndpunkt ha tidigare angivits i denna motion, liksom i den av hr Gustafson i Vimmerby med flera till kommitténs betänkande fogade reservationen, och skall därför ej här närmare utvecklas.

Av vad som anförts i åberopade sammanhang framgår, att vi anse oss böra tillmäta det mindre jordbruket en helt annan ställning och ett högre värde i svenskt samhällsliv än vad som måhända blir fallet vid ett enbart jordbruksekonomiskt bedömande. Erfarenheterna under de gångna krigsåren böra ha lärt oss, att vi icke kunnat klara vårt lands behov av livsmedel, därest vi icke haft även det mindre jordbrukets produktion att tillföra folkhushållet. Våra egna erfarenheter, liksom de knappa livsmedelstillgångarna överallt ute i världen, ge anledning förmoda att vi icke heller i framtiden kunna på ett nöjaktigt sätt säkra vårt folks behov av livsmedel utan att jämväl taga det mindre jordbrukets produktionsresurser i anspråk. Om det alltså slås fast, dels att det mindre jordbrukets produktion behöver ingå i vårt lands beredskapsproduktion, dels ock att produktionskostnaderna vid det mindre jordbruket av kända skäl bli högre än vid större jordbruk, då bör det också kunna fastslås såsom berättigat att det mindre jordbruket även på lång sikt kan få räkna på ett särskilt produktionskostnadsstöd. Frågan blir då under vilka former ett på lång sikt inriktat produktionsstöd bör utgå.

Någon allsidig utredning i sist berörda hänseende föreligger icke. Kommittén har visserligen verkställt en ganska omfattande utredning, men den måste sägas vara ensidig, emedan den utgick från den i viss grad negativa förutsättningen, att det mindre jordbruket i stort sett endast skulle åtnjuta ett stöd under de nuvarande brukarnas tid och att de ofullständiga brukningsdelarna sedan i stor omfattning skulle försvinna. Vad som alltjämt saknas är en utredning, som positivt utgår ifrån att det mindre jordbruket är och även i framtiden måste förbli en betydelsefull del av vårt lands

jordbruk, vilket varken bör eller kan ställas på något slags övergångs- och indragningsstat vid fastställandet av den framtida jordbrukspolitiken.

Enär ytterligare utredning i nu berörda hänseenden synes erforderlig anse vi, att slutlig ställning ej nu bör tagas till frågan rörande formerna för framtida stöd åt det mindre jordbruket, utan att därmed bör anstå till nästkommande års riksdag. Under tiden bör ytterligare utredning verkställas, som utgår ifrån att det mindre jordbruket även på lång sikt bör beredas ett produktionskostnadsstöd. I ett sådant stöd bör såsom en mycket betydelsefull del ingå ett producentbidrag på mjölk. Bidragsskalan för producentbidraget synes böra uppbyggas på sådant sätt, att brukare av ofullständiga jordbruk, i sådan storleksordning att deras arbetskraft huvudsakligen tages i anspråk för arbetet inom jordbruket, erhålla häremot svarande möjligheter till bidrag. I fråga om den arealgräns utöver vilken inget bidrag i regel bör utgå, synes denna böra fastställas så, att alla brukningsdelar, som i förhållande till basjordbrukets genomsnittliga storlek äro att anse som minusvarianter, principiellt göras berättigade erhålla ett på lämpligt sätt avvägt producentbidrag.

Det kan tänkas möta vissa svårigheter att endast med ett producentbidrag bereda nu ifrågavarande jordbruk ett tillräckligt produktionsstöd av beskaffenhet att kunna utnyttjas vid de mindre jordbruken med deras skiftande produktionsförutsättningar. Med hänsyn härtill böra jämväl möjligheter öppnas att även i andra former bereda innehavare av mindre jordbruk ett ytterligare stöd för deras produktion. Departementschefen har visserligen uttalat att producentbidrag på andra produkter än mjölk ej bör komma i fråga, liksom ej heller ett system med rabatter å vissa jordbruksförnödenheter. Då det under det utredningsarbete, som föregått propositionens framläggande, ej verkställts någon utredning rörande ytterligare möjligheter till utbyggnad av produktionsstödet för det mindre jordbruket anse vi att detta bör närmare utredas. Härvid bör övervägas, dels på vad sätt producentbidrag lämpligen kan anknytas till exempelvis sådana produkter som ägg och kalvkött och dels hur ett system med rabatter på exempelvis sådana produktionsmedel som kraftfoder bör närmare utformas. Vidare synas böra prövas förutsättningarna för det mindre jordbruket att erhålla viss företrädesrätt till produktion av exempelvis ägg och fläsk samt viss företrädesrätt till inköp av kraftfoder för en animalieproduktion utöver den som möjliggöres av skörden från den egna brukningsdelen.

En utredning, utgående från de förutsättningar vi härovan antytt, kan med största sannolikhet giva till resultat, att man kan och bör åstadkomma ett mera differentierat produktionsstöd åt det mindre jordbruket än vad som är möjligt ernå endast med producentbidrag på mjölk. Det statistiska material som finnes hos statens livsmedelskommission jämte det stora

material, som sammanförts inom 1942 års jordbrukskommitté, bör möjliggöra, att den av oss påkallade utredningen kan bli färdig i sådan tid att resultatet kan föreläggas nästkommande års riksdag.

Utformningen av de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område.

I fråga om de prisreglerande åtgärderna vilja vi framhålla, att man så långt möjligt bör taga hänsyn till produktionsförhållandena i olika delar av landet. Härvid bör särskilt beaktas, att priserna på animaliska produkter avvägas på sätt som i görligaste grad främjar lönsamheten för jordbruket inom de delar av landet där de naturliga produktionsförutsättningarna äro mindre gynnsamma. Prisavvägningen mellan animalieprodukter och vegetabiliska produkter intar en nyckelställning icke blott för utjämning av lönsamheten för jordbruk i skilda delar av landet utan också — vilket särskilt må understrykas — för beredande av bättre lönsamhet vid det mindre jordbruket. Enär animalieproduktionen alltid måste utgöra den väsentligaste produktionen såväl för skogsbygdsjordbruket som det mindre jordbruket, är det angeläget att prisavvägningen alltid sker till förmån för de animala produkterna.

Det är emellertid uppenbart att en utjämning av lönsamheten vid jordbruk inom skilda delar av landet icke kan ske endast genom en prisavvägning till förmån för animalieproduktionen. Härtill har väl departementschefen tagit viss hänsyn, men endast såtillvida att differentieringstillägg å mjölk förutsattes böra utgå i Norrland, eller vissa delar av Norrland, därest jordbruket inom denna del av landet ej på grund av andra faktorer kan uppnå avsedd lönsamhet. I likhet med departementschefen anse vi det motiverat att pristillägg å mjölk utbetalas i Norrland. Av skäl som ovan antytts kan dock behov av särskilda differentieringstillägg å mjölk komma att föreligga även i andra delar av landet, där produktionsbetingelserna äro mindre gynnsamma. Det må här erinras, att under åren före det senaste världskriget utgingo sådana differentieringstillägg med skilda belopp i olika delar av riket. Vi anse därför, att det bör räknas med utbetalande av sådana tillägg i alla de delar av landet där en förbättring av jordbrukets lönsamhet så påkallar.

Departementschefen uttalar att riktpunkten vid avvägningen av pristödet bör vara att arbetskraften vid jordbruk av basjordbrukets rationaliseringsgrad skall få en ersättning för sitt arbete, som motsvarar vad jämförliga arbetaregrupper erhålla. Härtill kunna vi helt giva vår anslutning. Med den utveckling som under senaste tid ägt rum på löne- och arbetsmarknaden blir läget emellertid allt mera bekymmersamt i fråga om jordbrukets möjligheter att erhålla erforderlig arbetskraft. Lönehöjningarna på den allmänna löne marknaden ha också medfört att jordbrukarna och

deras arbetande familjemedlemmar i lönsamhetskänseende hotas av en allt större eftersläpning i förhållande till andra medborgargrupper. Vi vilja därför framhålla nödvändigheten av omedelbara åtgärder i syfte att bereda en bättre lönsamhet för arbetet på jordbrukets område.

I fråga om vad departementschefen anfört rörande export av smör och mejeriprodukter i den mån sådan export kan komma till stånd, vilja vi i ett hänseende uttala en avvikande mening. Departementschefen anser att det med fasthållande av målsättningen under vissa förhållanden kan vara påkallat att utbetala exportbidrag för smör och mejeriprodukter för att på annat sätt än genom höjning av margarinpriset få ett lämpligt förhållande mellan smör och margarin på den inhemska marknaden. Vi anse det vara mycket tveksamt huruvida en sådan väg bör beträdas. Man bör nämligen icke bortse ifrån, att konsumtionsvanorna härigenom kunna förändras så att i tider då exportmöjligheter saknas det kan komma att visa sig svårt att finna avsättning för hela smörproduktionen på den inhemska marknaden. Sådan export varom nu är fråga bör därför enligt vår mening icke i varje fall få äga rum med mindre jordbrukets ekonomiska organisationer kunna förorda densamma.

Vi dela departementschefens mening att en återhållsamhet bör iakttagas i fråga om import av fodermedel. Vi ha ej heller något att erinra mot en import av fodermedel i den omfattning som erfordras för att i äggvitehänseende kunna upprätthålla balanserade foderstater. I sistnämnda hänseende vilja vi dock starkt understryka att i ett läge där ytterligare avsättningsmöjligheter för jordbrukets produkter saknas, böra strävandena intensifieras i syfte att inom jordbrukets egen växtodling producera erforderliga mängder äggviterika fodermedel.

Med anledning av vad som sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 75 med förslag till riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken m. m. måtte

A uttala sig för att:

1. en jordbruksproduktion av den storleken upprätthålles, att vår livsmedelsförsörjning kan tryggas genom våra egna resurser och hållas på en sådan nivå, att en god näringsstandard kan upprätthållas samt att den jordbruksbefolkning, som behövs för att frambringa denna produktion, skall under de produktionsförutsättningar, som vid skilda tidpunkter förefinnas, uppnå en inkomstnivå, som är likvärdig med andra befolkningsgrupper;

2. att i den mån så visar sig erforderligt margarinkonsumtionen begränsas för att bereda ökat utrymme för avsättning av smör;

3. att en successivt ökande sockerbetsodling stödes i den mån så kan ske med hänsyn till arbetskraftstillgången;

4. att basjordbruket fastställes att omfatta jordbruken i storleksordning med mellan 10 och 15 hektar åkerjord samt att i överensstämmelse härmed typjordbrukskalkyler upprättas för denna storleksordning av jordbruk varvid tillses att de jordbruk, som utväljas för räkenskapskontroll, komma att på ett riktigt sätt representera den genomsnittliga rationaliserings- och lönsamhetsgraden inom denna storleksgrupp;

5. att statens förköpsrätt skall få användas endast när ett aktuellt rationaliseringsbehov föreligger, att förköpsrätt skall göras gällande inom en månad från det lagfart sökts, att förköpsrätt ej skall få göras gällande gent emot systerkonbarn och att arrendators förköpsrätt alltid skall gå före statens;

6. att såväl åkerjord som skogsmark i allmän ägo i första hand skall tagas i anspråk för förstärkningsändamål;

7. att differentiering av mjölkpriset genom pristillägg genomföres även för sådana delar av riket utanför Norrland, där de naturliga produktionsförutsättningarna äro mindre gynnsamma;

B. besluta, att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning rörande formerna för stöd åt innehavare av mindre jordbruk samt framläggande för 1948 års riksdag av de förslag, som föranledas av denna utredning;

C. besluta sådana ändringar i de i propositionen omfördämlade förslagen till lag om kronans förköpsrätt, lag angående ändring i lagen den 22 december 1943 (nr 884) om förköpsrätt samt lag angående ändring i lagen den 12 maj 1917 (nr 189) om expropriation, som föranledas av bifall till vad som ovan hemställts samt att vederbörande utskott måtte utarbete förslag till de ändringar i författningstexterna som därför erfordras, samt

D. beakta vad som i övrigt i motionen anförts.

Stockholm den 10 april 1947.

C. P. V. Gränebo.

L. Tjällgren.

John Gustavson.

Arthur Heiding.

Erik von Heland.
